УДК 371.12:316.454.52

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ ЯК СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Дубовик С.М.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Нагальна необхідність соціально-економічного зростання України, поступова її інтеграція у світове співтовариство вимагають підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх економістів, забезпечення їхньої високої конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку праці. Загальновідомо, що саме викладач є визначальним суб'єктом навчального процесу, від якого залежить рівень підготовки майбутніх фахівців. Тому актуальною є потреба забезпечення загальноосвітніх і вищих навчальних закладів висококваліфікованими викладачами економіки нової генерації, здатних реалізувати сучасні освітні завдання.

Педагогічна діяльність за своєю природою є комунікативною. Тому її ефективність залежить не тільки від предметної освіченості викладача, володіння ним прийомами та методами викладання, а й від здатності до професійного спілкування. Реалізація нових педагогічних цілей має здійснюватись не лише через зміст та методи навчання, а й за допомогою відповідної педагогічної взаємодії, яка будується на основі продуктивного стилю професійного спілкування викладача з тими, хто навчається. Саме формування такого стилю спілкування має посісти одне з провідних місць у підготовці майбутніх викладачів економіки.

Сучасні вимоги до викладачів економіки зумовили розроблення методики формування продуктивного стилю педагогічного спілкування у майбутніх фахівців під час їх професійної підготовки. Одним із важливих завдань, що стояло перед нами був пошук та залучення нових інформаційних та методичних ресурсів, що забезпечать становлення у студентів вказаного стилю у межах існуючих в економічному університеті навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Відповідно нами визначено три етапи формування зазначеного стилю спілкування: I етап – пов'язаний з вивченням дисципліни «Психологія діяльності та навчальний менеджмент»; II етап – реалізується під час вивчення дисципліни «Комунікативні процеси у навчанні»; III етап – пов'язаний з проходженням студентами педагогічної практики.

Основними завданнями першого, початкового, етапу з оволодіння майбутніми викладачами продуктивним стилем педагогічного спілкування є такі: опанування студентами необхідною базою психолого-педагогічних знань (засвоюються індивідуально-психологічні особливості людини, поняття «діяльність» і «взаємодія», умови їх ефективності, особливості міжособистісних стосунків та соціальних аспектів поведінки, феномен конфлікту та стратегії ефективного вирішення конфліктних ситуацій; цілі та завдання навчального і виховного процесів, шляхи їх досягнення; психолого-педагогічні особливості навчання учнів різних освітньо-вікових категорій). Це забезпечує формування у студентів психолого-педагогічних знань та навичок щодо особливостей організації навчального процесу, самоусвідомлення власних психологічних властивостей, оптимізацію їхньої самооцінки, більш глибоке сприйняття і розуміння оточуючих та ситуації соціальної взаємодії; розвиток гнучкості мислення, навичок емоційної і поведінкової саморегуляції в ситуаціях професійної діяльності, конструктивної поведінки у конфлікті.

Водночас, кожну тему, що вивчається у рамках дисципліни «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» ми намагаємося використати для поглиблення знань та практичного досвіду студентів щодо побудови ефективної взаємодії і спілкування з оточенням.

Так, під час вивчення теми «Пізнавальні процеси» ми розглядаємо увагу у двох аспектах, а саме: 1 – як пізнавальний процес, її сутність, види та властивості; 2 – як уважність, спостережливість, кмітливість, що є рисами особистості, які сприяють ефективності спілкування з людьми, оптимізують процес і результати взаємодії. Студенти отримують завдання, що сприяють розвитку у них уважності до оточуючого. Вказані завдання полягають у спостереженні за поведінкою та особливостями зовнішності партнерів зі спілкування і людей, виокремленні особливостей навколишньої обстановки. Письмові звіти за результатами спостереження виробляють звичку не тільки бачити, але й систематизувати, запам'ятовувати навколишнє, що формує глибоку інформаційну базу для подальшого аналізу та прийняття рішень щодо організації спілкування. Одним із таких домашніх завдань є написання «Поведінкового портрету за даними спостереження» [3, с.3-5]. На практичному занятті кожний студент зачитує складений на основі спостереження поведінковий портрет одногрупника не називаючи його, а група намагається визначити, про кого йде мова. Результати опису колективно обговорюються, визначаються причини співпадання чи неспівпадання висновків групи щодо поведінкових особливостей об'єкта з наданим портретом.

У межах теми «Сприйняття» вивчається феномен ілюзій сприйняття, проводиться паралель між стереотипами та ілюзіями сприйняття фізичних явищ і предметів, а також людей і їх висловлювань, підкреслюється залежність сприйняття не тільки від інформації, отриманої органами чуття, а й від настроїв, очікувань, настанов, життєвого досвіду людини тощо. На практичному занятті проводиться гра «Зіпсований телефон» [1, с.89]. Ситуація неправильного сприйняття студентами інформації, що склалася під час її проведення, аналізується, виявляються причини. Потім аналізуються запропоновані викладачем ситуації неправильного сприйняття людей. Аналогічні ситуації для обговорення пропонують студенти із власного досвіду. Реалізація вказаних методів сприяє формуванню настанови на прийняття та врахування факту існування індивідуальних розбіжностей у сприйнятті як фізичних об'єктів, так і соціальних. Робота завершується розробленням колективних висновків і рекомендацій щодо шляхів запобігання неточностей сприйняття соціальних ситуацій та їх учасників.

Другий – основний, етап формування продуктивного стилю професійного спілкування – передбачає засвоєння студентами знань щодо закономірностей педагогічного спілкування, формування вмінь вербальної та невербальної комунікації, безпосереднє формування в учасників навчання досліджуваного стилю спілкування. На забезпечення успішної реалізації завдань цього етапу спрямований розроблений тренінг «Стиль спілкування викладача».

Таблиця 1

Навчально-тематичний план
тренінгу «Стиль спілкування викладача»

1	2
1. Вступне заняття: знайомство з особливостями та нормами групової роботи, встановлення емоційних контактів у системах «студент-студент», «викладач-студент»; формування мотивації до співпраці; усвідомлення комунікативних умінь, які забезпечують ефективне спілкування викладача з тими, хто навчається.	2
2. Вербальні засоби спілкування: формування дикції, звукової та інтонаційної виразності мовлення, його емоційності, енергійності, впливовості, оптимального темпу.	2

Продовження табл. 1

1	2
3. Невербальні засоби спілкування: усвідомлення можливостей правильного сприйняття та розуміння оточуючих за їх невербальними проявами, формування відповідних умінь; формування умінь ефективного невербального спілкування як самостійного засобу повідомлення інформації, як підсилювача впливу вербальної комунікації; формування умінь за допомогою невербаліки управляти своїм емоційним станом, створювати творче самопочуття, настроюватись на різні ситуації спілкування.	4
4. Атракція, ефективне слухання та зворотній зв'язок як складові ефективного педагогічного спілкування: формування атракції, умінь ефективного слухання та прийомів надання зворотного зв'язку.	2
5. Виступи перед аудиторією: формування умінь вербального та невербального спілкування та володіння аудиторією під час публічного виступу.	6
6. Стиль спілкування викладача: систематизація знань щодо сутності поняття «стиль спілкування», класифікацій стилів педагогічного спілкування, продуктивного стилю професійного спілкування викладача.	2
7. Труднощі та стереотипи у спілкуванні: знайомство з особливостями та нормами групової роботи, встановлення емоційних контактів у системах «студент-студент», «викладач-студент», формування мотивації до співпраці.	2
8. Толерантність викладача як умова продуктивної педагогічної взаємодії: усвідомлення сутності понять «толерантність» та «інтолерантність», особливостей «абсолютної толерантності», меж толерантної поведінки, проблем толерантності у сучасному суспільстві та в освіті; формування толерантного ставлення до оточуючих, уміння толерантно висловлювати негативні почуття.	6
9. Підсумкове заняття: узагальнення результатів роботи в тренінгу; корекція учасниками навчання самооцінки одногрупників щодо рівня їх готовності до педагогічного спілкування.	2
Разом:	28

Третій – завершальний, етап експериментального навчання – реалізується під час проходження студентами педагогічної практики. Завданнями вказаного етапу є реалізація студентами виробленого у них на попередніх етапах стилю професійного спілкування в умовах реальної педагогічної діяльності; виявлення на практичному досвіді недоліків і слабких місць у сформованому стилі; визначення і реалізація шляхів їх усунення; усвідомлення необхідності безперервного самовдосконалення цього стилю у процесі майбутньої педагогічної діяльності.

Завдання та вправи, що використовуються під час викладання

дисциплін «Психологія діяльності та навчальний менеджмент», «Комунікативні процеси у навчанні», а також педагогічної практики з метою формування продуктивного стилю професійного спілкування у майбутніх викладачів економіки детально описані у дисертаційній роботі автора [2, с.133-187].

Результати експерименту дозволили зробити висновок, що розроблена нами методика навчання в умовах економічного університету суттєво сприяє професійній підготовці майбутніх викладачів економіки до педагогічного спілкування, формуванню у них продуктивного стилю цього спілкування.

Література

1. Дослідження особистості студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи з дисципліни «Психологія діяльності і освітній менеджмент» / [укл.: В.А. Козаков, В.С. Лозниця, М.В. Артюшина, Г.М. Романова та інш.]. – К.: КНЕУ, 1998. – 64 с.

2. Дубовик С.М. Формування продуктивного стилю професійного спілкування у майбутніх викладачів економіки: дис. … канд. пед. наук.: 13.00.04 / Світлана Миколаївна Дубовик. – К., 2012. – 228 с.

3. Завдання до практичних занять та методичні вказівки щодо їх виконання з дисципліни «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» / [укл.: Л.В. Музичко, О.С. Бойчук, Л.А. Колесніченко, А.В. Тімакова]. – К.: КНЕУ, 1998. – 112 с.

УДК 378

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ – ПРІОРІТЕТНЕ ЗАВДАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Творун С.О. – к.і.н., доцент
Вінницький інститут економіки

Патріотичне виховання української молоді в наші дні набуває неабиякої ваги: «Проблема моралі і патріотизму це вже не просто сфери філософії чи педагогіки. Це прерогатива національної безпеки» [1, с.29]. Патріотичне виховання, як пріоритетне завдання перш за все постає з огляду на міграційні процеси в Україні. Так за останні 11 років кількість населення України скоротилася майже на 3 млн. із 48 млн. 457 тисяч згідно перепису населення 2001 року [2] до 45 млн. 553 тис. станом на 1.01.2013 [3].

З метою дослідження патріотичних почувань та ціннісних оцінок рівня патріотизму серед студентів викладачами кафедри загальнонаукових гуманітарних дисциплін ВІЕ ТНЕУ протягом останніх трьох років проводилося анкетування серед першокурсників. Дані попередніх років ми вже узагальнювали в матеріалах минулорічної конференції, а зараз є можливість порівняти, як змінилися погляди наших студентів на окремі важливі ситуації в житті України і власні плани щодо свого майбутнього.

Окремі питання анкет дещо редагувалися і зазнавали незначних змін, але ключові питання мали місце у всіх анкетах. Серед них найголовніше, яке дає можливість виявити міграційні настрої – «В якій країні ви хотіли б постійно проживати?»

У 2011 році серед студентів першого курсу ВІЕ ТНЕУ (молодь віком 17-22 років) Україну назвали бажаним місцем постійного проживання 56% студентів, 44% бажали емігрувати. Цей показник тоді видавався нам жахливим, хоч він був дещо кращим, ніж середньостатистичний по Україні. Серед молоді нашої вікової категорії (18-29 років) у 2011 році показник готовності до еміграції становив по Україні 50,4% [4].

Згідно опитувань студентів нашого вузу за три роки ситуація значно погіршилася. У 2012-му році лише 53% студентів першокурсників ВІЕ ТНЕУ хотіли б постійно проживати в Україні, а у 2013-му лише 35% опитаних студентів назвали Україну бажаним місцем постійного проживання. Цікаво було б порівняти дані анкетування студентів ВІЕ ТНЕУ у 2013 році з іншими регіонами України, але таких цифр нам відшукати не вдалося.

Серед країн куди б хотіли емігрувати наші студенти першість займають країни Євросоюзу і США. Цікаво, що під час